

De nationella minoriteternas erfarenheter av samråd och andra former för inflytande

---

**Intervjustudie genomförd på uppdrag
av Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget
2022**

Innehåll

Sammanfattning av studiens resultat	4
Viktiga frågor för de nationella minoriteterna	4
Strukturella hinder	4
Kunskapsbrist	4
Avsaknad av riktiga samråd	5
Att nationella minoriteter kommer in för sent i processen	6
Inga beslutsfattare på plats	6
Brist på kontinuitet	6
Resursbrist	7
Bristande organisering och användning av tid	7
Ojämlighet mellan parterna i samråd	7
Hinder för att delta i samråd	8
Svårighet att få gehör som minoritet	8
Förbättringar och utveckling	8
Utbildning	8
Samordning av samråd	9
Tillsynsmyndighet	9
Övriga förbättringar	9
Inledning	10
Bakgrund och syfte	10
Metod för datainsamling och analys	11
Urval och rekrytering av deltagare	11
Genomförande och metoddiskussion	12
Intervjuguide	13
Bearbetning av data	13
Resultat	15
Den nationella minoriteten tornedalingar	15
Den nationella minoriteten judar	21
Den nationella minoriteten samer	27
Den nationella minoriteten sverigefinnar	34
Den nationella minoriteten romer	39
Kritik av dagens lagstiftning	45
Bilaga 1. Intervjuguide	48
Del I: Inledande frågor	48
Del II: Uppfattning av samråd och andra former för inflytande	48
Del III: Reellt inflytande	48
Del IIII: Förslag till utveckling	49
Bilaga 2. Europeisk kod för idéburna organisationers medverkan i beslutsprocessen	50
Information	50
Samråd	50
Dialog	51
Partnerskap	51

Den här rapporten är resultatet av en intervjustudie som Emerga genomförde på uppdrag av Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget under hösten 2022. Bakgrunden är dessa myndigheters uppdrag att följa upp tillämpningen av svensk minoritetspolitik och lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Studien behandlar det minoritetspolitiska delområdet Inflytande och delaktighet. Fem fokusgruppsintervjuer genomfördes med personer från de nationella minoriteterna (judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar) som har erfarenhet av samråd och andra former för inflytande. Intervjuerna fokuserade speciellt på att identifiera strukturella hinder för inflytande.

Rapporten börjar med en sammanfattning och diskussion av studiens resultat. Efter detta presenteras bakgrund, syfte, frågeställning och metod för studien. Resultatdelen som följer är uppdelad på de fem nationella minoriteterna och beskriver vad som framkom under respektive intervju. Rapporten avslutas sedan med ett stycke om respondenternas kommentarer om själva minoritetslagen och den revidering som trädde i kraft 2019.

I rapporten används förvaltningsmyndigheter som samlande begrepp för kommuner, regioner och statliga myndigheter; såsom det även används i minoritetslagen.

Sammanfattning av studiens resultat

I detta avsnitt sammanfattas sakfrågorna som respondenter lyfte som viktiga och vill få möjlighet till inflytande över. Efter detta ges en sammanfattning och diskussion av de strukturella hindren för inflytande och deltagande respondenterna beskriver i studien. Slutligen sammanfattas förslagen till förbättringar och framtida utveckling.

Viktiga frågor för de nationella minoriteterna

De flesta intervjugrupperna har tagit upp frågor som de anser är viktiga för gruppen och vill ha mer inflytande över. Detta fungerar inte som en uttömmande beskrivning av alla de nationella minoriteternas viktigaste sakfrågor, men sammanfattar vad som togs upp under denna studie.

I den judiska gruppen nämner respondenter att de skulle vilja samråda om religionsfrihet, koscherhet, innebörden av icke-konfessionell skola och brit mila (manlig omskärelse) – frågor som de menar att förvaltningsmyndigheterna inte verkar vilja ta upp. De samiska respondenterna tar upp markfrågor som något som är viktigt för dem, men där förvaltningsmyndigheterna inte kallar till samråd i tillräcklig utsträckning.

Sverigefinnarna beskriver rätt till språk och kultur, språkstöd i förskolan, modersmålsundervisning i skolan, äldreomsorg, sjukvård samt revitalisering av det finska språket i Sverige som sina viktigaste frågor. I den tornedalska gruppen nämner respondenterna frågorna utbildning, språkvitalisering, kultur och finansiering av föreningar som speciellt viktiga.

Strukturella hinder

De fem nationella minoriteterna skiljer sig på flera sätt, framför allt när det gäller vilka frågor som är viktiga för gruppen och som de vill ha inflytande över. Men när det gäller hinder för inflytande och delaktighet så återkommer till största delen samma frågor i de olika intervjugrupperna.

Kunskapsbrist

Kunskapsbrist hos förvaltningsmyndigheter och anställda som håller i samråd leder till lägre kvalitet på möten, att minoriteterna måste lägga tid på att förklara saker för tjänstepersoner och att det blir svårt att ta sig framåt i själva frågorna för samråd.

I vissa fall bjuder man dessutom in till samråd på olämpliga datum eftersom man inte känner till tillräckligt om minoriteten som ska bjudas in – såsom i exemplen med samråd för den judiska minoriteten under Jom kippur och att många samråd för samer schemaläggs under höstperioden (som är

arbetsintensiv för renskötare). Några respondenter menar vidare att förvaltningsmyndigheterna saknar förståelse för sina skyldigheter gentemot de nationella minoriteterna, utifrån exempelvis minoritetslagen, vilket rimligtvis får följder för arbetet på området.

Avsaknad av riktiga samråd

Ett annat hinder som vissa av minoriteterna upplever är avsaknad av samråd. I vissa fall är det så enkelt som att inga samråd anordnas överhuvudtaget. I andra fall blir minoriteterna inbjudna till samråd, men inte i de frågor som är viktiga för dem och som de vill ha inflytande över. Flera respondenter anger att de inte får sätta agendan för samråd utan att förvaltningsmyndigheterna dikterar vad man ska samråda om. I samernas fall händer det även att förvaltningsmyndigheter överlåter samråd till privata aktörer, där intrycket är att det finns ännu mindre intresse av att ta minoritetens synpunkter på allvar.

En annan form av uteblivet inflytande är när förvaltningsmyndigheter kallar till möten som de kallar samråd men som snarare fungerar som rena informationsmöten. Här finns enligt respondenterna ingen ömsesidig dialog och ingen möjlighet till påverkan, och därför menar de att det inte alls utgör samråd. Om respondenternas beskrivning av mötena stämmer finns det skäl att hålla med om den bedömningen: I lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk beskrivs samråd som följer:

Samråd enligt första stycket ska ske genom att förvaltningsmyndigheten för en strukturerad dialog med de nationella minoriteterna i syfte att kunna beakta deras synpunkter och behov i myndighetens beslutsfattande.

I propositionen för den senaste lagändringen förklaras denna formulering vidare: Strukturerad dialog innebär per definition ett ömsesidigt utbyte. Med hänvisning till Europeisk kod för idéburna organisationers medverkan i beslutsprocessen anger man att samråd med nationella minoriteter bör ligga på nivån samråd eller dialog i denna kod, vilket innebär att man som minimum inbjuder deltagarna att komma med kommentarer, synpunkter och återkoppling. I början av en process bör man gå längre

och sätta agendan tillsammans med grupperna samt ha tät samverkan som exempelvis kan utmynna i en gemensam strategi. Flera av samråden som beskrivs av respondenter verkar inte inkludera något av det som beskrivs i minoritetslagen och propositionens förklaringar.

Att nationella minoriteter kommer in för sent i processen

Ett annat strukturellt hinder är att nationella minoriteter ofta bjuds in alltför sent i en process. I vissa fall sker detta efter att beslut redan har tagits; och andra gånger menar respondenterna att de inte har tid att sätta sig in i frågan, diskutera med varandra och ge respons till förvaltningsmyndigheten innan beslut ska tas. När beslut redan har tagits innan samråd verkar det förstärka upplevelsen av att förvaltningsmyndigheten endast ordnar samråd för att det ser bra ut på pappret – något som återkommer i grupperna. Vissa respondenter i den romska gruppen beskriver sig som ett "alibi" för beslutsfattare, så att de kan genomföra planer de redan har beslutat och säga att de inkluderade romer i processen. I den samiska gruppen ges i sin tur exempel på kommuner som tillfrågar minoriteten men sedan fortsätter att fråga i hopp om att svaret till slut ska ändras, samtidigt som processen rör sig framåt. Denna typ av interaktioner har en tydlig negativ inverkan på respondenternas förtroende för förvaltningsmyndigheterna, och berör själva kärnan av möjligheten till inflytande: Att det faktiskt finns någon som lyssnar och tar till sig det man säger.

Inga beslutsfattare på plats

Ett annat hinder berör vem det är som lyssnar. Många samråd genomförs av tjänstepersoner och utan beslutsfattande personer på plats. Respondenterna tar upp detta som ett problem, och menar att det måste finnas någon på ett samråd med mandat att ta beslut om det som avhandlas för att de ska kunna ha reellt inflytande på besluten. I avsaknad av detta blir det upp till tjänstepersoner att förmedla innehållet i samråden till beslutsfattare, vilket i värsta fall kan leda till missförstånd på vägen. Även utan missförstånd innebär det att de nationella minoriteterna filtreras och tolkas innan deras synpunkter når rätt person. Dessutom kan tjänstepersoner inte ge direkta besked till deltagarna i samråden, och det blir svårt att föra en ömsesidig dialog om problem som ska lösas.

Brist på kontinuitet

Ett annat hinder är bristande kontinuitet. Många respondenter nämner att personalen som arbetar med inflytandefrågor byts ut ofta, och att det förvärrar problemet med kunskapsbrist eftersom varje ny person måste "läras upp" på nytt. Det händer även att förvaltningsmyndigheter släpper frågor efter diskussion och gemensam planering, och att respondenterna inte får veta varför frågan inte gick vidare.

Det saknas ofta återkoppling efter samråd generellt. Det gör även att det blir svårt för respondenterna att bedöma ifall de har något inflytande eller inte, eftersom de inte vet vilka beslut som har tagits och ifall deras

synpunkter har tagits i beaktande. Bristande kontinuitet kan även bestå av ändringar i förvaltningsmyndigheternas organisation, där tidigare fungerande (enligt respondenterna) samrådsformer raderas.

Resursbrist

Resursbrist utgör ett hinder för själva genomförandet av insatser som de nationella minoriteterna efterfrågar, och i vissa fall har rätt till (exempelvis, språkliga rättigheter inom förvaltningsområden). Detta hinder kan uppstå efter att en förvaltningsmyndighet och en minoritet redan har kommit överens om en plan, som då inte kommer vidare. Respondenterna nämner även brist på resurser, både i form av ekonomiska medel och tillgång till lokaler, hos sina organisationer och föreningar. Detta försvårar det egna arbetet med förberedelse inför samråd.

Bristande organisering och användning av tid

Ett hinder för att samråden ska leda någonstans är att för mycket tid läggs på fel saker, enligt respondenterna. Det är dels en stor andel ren information, som tar tid från frågorna som ska diskuteras, och dels vissa problem med deltagare som är alltför långrandiga och inte håller sig till ämnet. Samtidigt styrs inte samtalet upp tillräckligt väl av de som håller i samråden. Det ges i allmänhet många exempel på bristande organisering och formell struktur för samråd, och en del förvaltningsmyndigheter är fortfarande i stadiet där själva samrådsformerna ska fastställas, vilket leder till många möten om så kallade "metafrågor" istället för om de frågor som respondenterna vill ta upp på samråden. Bristen på en god formell organisation för samråd gör även, enligt vissa respondenter, att möjligheten till inflytande blir starkt personbunden: Om det sitter en person i organisationen med mycket kunskap eller starkt engagemang verkar det kunna växa fram en god samverkan, men när den personen byts ut – såsom respondenterna beskriver sker ofta i förvaltningsmyndigheter – riskerar detta att fallera.

Ojämlighet mellan parterna i samråd

Många respondenter uttrycker en önskan om mer jämbördighet mellan parterna, vilket de menar förhindras av att förvaltningsmyndigheter anställda deltar i samråd på sin arbetstid medan minoriteternas representanter arbetar frivilligt, och oftast utan arvodering. Vissa knyter detta till att man inte värderar minoriteternas kompetens och tid. Det beskrivs även som ett hinder för deltagande i samråd för vissa, speciellt förvärvsarbetande personer. Samtidigt kan det finnas en förväntan att de nationella minoriteterna ska lägga mycket av sin tid på samråd, och vissa får betydligt fler inbjudningar än de har tid att gå på – vilket nämns som ett

eget problem. Detta problem verkar upplevas som extra besvärande när mötena dessutom inte leder till något konkret.

Hinder för att delta i samråd

Hinder för själva deltagandet i samråd beskrivs som få, och de flesta respondenter anger att de själva inte har upplevt några sådana. Däremot nämns exempelvis svårigheter för yrkesverksamma att delta under arbetstid, att ungdomar inte kan delta under skoldagen samt kostnader och tidsåtgång för att ta sig till samråden som möjliga anledningar till att vissa grupper är underrepresenterade.

Svårighet att få gehör som minoritet

Slutligen kan man ana att själva statusen som minoritet utgör ett hinder för gruppernas inflytande, och att den nuvarande minoritetspolitiken inte förmår att kompensera för detta så som är tänkt. Som en av respondenterna beskriver det: Minoriteternas frågor betyder allt för dem, men är jämförelsevis små för de flesta de möter. Andra krav på förvaltningsmyndigheterna (som gäller större befolkningsgrupper) prioriteras ofta högre, och ibland upplever respondenter dessutom att olika nationella minoriteter ställs mot varandra; exempelvis när ekonomiska resurser ska fördelas. Dessutom upplever respondenterna det som att det inte finns några direkta konsekvenser för förvaltningsmyndigheter som inte följer minoritetslagen och inte erbjuder möjlighet till inflytande, vilket gör att pressen inte blir lika stor som för andra lagar som verksamheterna är bundna av.

Förbättringar och utveckling

En stor del av de hinder för delaktighet och inflytande som beskrivs ovan innehåller sina egna recept på fungerande inflytande. Om avsaknad av beslutsfattare på samråd är ett hinder så är lösningen att beslutsfattare deltar i samråd, om hindret är att förvaltningsmyndigheter bjuder in till samråd för sent i processen är lösningen att de bjuder in minoriteterna i början av en process istället, och så vidare. Så svarade även många respondenter när de tillfrågades om förslag; att de redan har beskrivit vad som behövs genom att prata om hinder och framgångsfaktorer för samråd. Ett antal förslag lades dock fram av intervjugrupporna, som sammanfattas nedan.

Utbildning

Som svar på kunskapsbristen föreslås att tjänstepersoner och beslutsfattare utbildas om de nationella minoriteterna, sina skyldigheter gentemot dessa samt minoritetslagen. I en av grupperna föreslås att personer från de

nationella minoriteterna ska betalas för detta – att förvaltningsmyndigheterna helt enkelt köper utbildning från den relevanta gruppen. Detta kan också ses som ett sätt att uppvärdera minoriteternas kunskap, som de vanligtvis måste förmedla till förvaltningsmyndigheter gratis för att kunna samråda med dem.

Samordning av samråd

För att spara tid för deltagarna, undvika att nationella minoriteter måste upprepa samma sak flera gånger till olika förvaltningsmyndigheter och undvika att samråden krockar med varandra, föreslås att förvaltningsmyndigheter samordnar sina samråd i större utsträckning. Man hänvisar bland annat till ett tidigare tillfälle då flera förvaltningsmyndigheter hade samråd med de nationella minoriteterna under två dagar, vilket upplevdes som ett bra koncept av respondenterna.

Tillsynsmyndighet

Det förslag som tas upp i flest intervjugrupper är en särskild tillsynsmyndighet för att säkerställa att förvaltningsmyndigheterna följer minoritetslagen. Respondenterna menar att kraven på förvaltningsmyndigheter, såsom att de ska erbjuda möjlighet till inflytande, måste vara mer tvingande. För att det ska vara möjligt måste det enligt dem finnas någon med mandat att besluta om sanktioner för de som inte uppfyller sitt ansvar. Konsekvenserna kan exempelvis vara vite för förvaltningsmyndigheten. Oavsett om just detta förslag genomförs eller inte finns det något centralt att ta fasta på här: Respondenterna har identifierat en avsaknad av mekanismer för ansvarsutkrävande på området för nationella minoriteters rätt till inflytande och delaktighet. Många av respondenterna är väl pålästa om svensk lagstiftning och sina egna rättigheter, och tillbringar mycket tid på att engagera sig i samråd och andra former för inflytande – ändå upplever de att de inte har något reellt inflytande. Det finns inte heller något som tvingar förvaltningsmyndigheter att säkerställa de nationella minoriteternas möjlighet till inflytande och delaktighet i praktiken, och det är tydligt att detta är något som respondenterna saknar.

Övriga förbättringar

Slutligen menar respondenterna att mötena bör vara mer resultatdrivna, och man bör föra protokoll istället för att endast ha minnesanteckningar, eftersom protokoll uppfattas som mer officiellt. Deltagare från nationella minoriteter bör arvoderas, så att deras tid värderas högre och de blir mer jämbördiga med personerna från förvaltningsmyndigheterna.

Inledning

Bakgrund och syfte

Målet för minoritetspolitiken i Sverige är att ge skydd för de nationella minoriteterna judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar; att stärka deras möjlighet till inflytande; och att stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande.

Det övergripande målet bröts år 2010 ner i följande tre delområden:

- Diskriminering och utsatthet
- Inflytande och delaktighet
- Språk och kulturell identitet

Länsstyrelsen Stockholm har tillsammans med Sametinget i uppdrag att följa upp tillämpningen av lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk (minoritetslagen). Ett fördjupningsområde för uppföljningen år 2022 är delområdet Inflytande och delaktighet. Nationella minoriteters rätt till inflytande och delaktighet, samt förvaltningsmyndigheternas skyldigheter, regleras i minoritetslagen. Regleringen om inflytande ändrades i samband med en revidering av lagstiftningen år 2019, bland annat för att förtydliga innebörden av "samråd". I utdraget från lagen nedan syns den nya formuleringen i fetstilt:

5 § Förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med minoriteterna i sådana frågor.

Samråd enligt första stycket ska ske genom att förvaltningsmyndigheten för en strukturerad dialog med de nationella minoriteterna i syfte att kunna beakta deras synpunkter och behov i myndighetens beslutsfattande.

I lagen (2022:66) om konsultation i frågor som rör det samiska folket finns särskilda bestämmelser om konsultationer med det samiska folket. Lag (2022:68).

5 a § Förvaltningsmyndigheter ska särskilt främja barns och ungas möjligheter till inflytande och samråd i frågor som berör dem och anpassa formerna för detta till deras förutsättningar. Lag (2018:1367).

I proposition 2017/18:199 En stärkt minoritetspolitik förklaras att delaktighet och inflytande kan uppnås på olika sätt, och att samråd kan ha olika former, men det är avgörande att de nationella minoriteterna ges möjlighet till reellt inflytande och delaktighet. Den senaste revideringen av minoritetspolitiken är en del av regeringens arbete för att stärka de nationella minoriteternas möjligheter till inflytande. Regeringen har även konstaterat att samrådsformerna behöver förbättras och att strukturella hinder för inflytande och deltagande behöver undanröjas. För att komma åt detta behövs en fördjupad bild av vilka strukturella hinder som finns. Uppföljningsmyndigheterna (Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget) anser dessutom att det är viktigt att säkerställa att de nationella minoriteternas perspektiv kommer fram i uppföljningen. Därför de att genomföra en intervjustudie för att hämta in synpunkter, behov och perspektiv från samtliga nationella minoriteter.

Uppföljningsmyndigheterna har gett Emerga i uppdrag att genomföra den aktuella studien genom fokusgruppsintervjuer med samtliga fem nationella minoriteter. Syftet med studien är att ge Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget en fördjupad bild av nationella minoriteters uppfattning av strukturella hinder för inflytande och samråd samt respektive nationell minoritets särskilda behov inom delområdet inflytande och delaktighet. Den övergripande frågeställningen är:

Vilka möjligheter, utmaningar och utvecklingsbehov finns i kommuners, regioners och myndigheters arbete med att ge nationella minoriteter inflytande och delaktighet?

Studien ska även fånga upp och presentera skillnader mellan judars, romers, samers, sverigefinnars och tornedalingars erfarenheter på området. Resultatet av studien utgör ett underlag till 2022 års redovisning av uppföljningsuppdraget, och även till ett kommande kunskaps- och metodstöd till kommuner, regioner och myndigheter för deras arbete med nationella minoriteters delaktighet och inflytande.

Metod för datainsamling och analys

Urval och rekrytering av deltagare

Datainsamlingsmetoden valdes av Länsstyrelsen Stockholm. Emerga har genomfört fem fokusgruppsintervjuer, en med respektive nationell minoritet. Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget har ansvarat för rekrytering av deltagare. Personer med stor erfarenhet av samråd och andra former av inflytande valdes ut. I sammansättningen av

intervjugrupperna har uppföljningsmyndigheterna eftersträvat en bred representation hos deltagarna avseende kön, ålder och geografisk hemvist.¹

Datum för de olika intervjuerna sattes så att så många som möjligt skulle kunna delta. Deltagarna har kunnat söka ersättning för förlorad arbetsinkomst.

Nationell minoritet	Datum	Deltagare	Män	Kvinnor
Tornedalingar	11 okt 2022	8 deltagare	4 st.	4 st.
judar	13 okt 2022	7 deltagare	3 st.	4 st.
samer	19 okt 2022	6 deltagare	2 st.	4 st.
sverigefinnar	20 okt 2022	6 deltagare	1 st.	5 st.
romer	27 okt 2022	8 deltagare	6 st.	2 st.

Genomförda fokusgruppsintervjuer med personer ur de nationella minoriteterna.

Genomförande och metoddiskussion

Fokusgruppsintervjuerna genomfördes digitalt under oktober 2022. Varje intervju tog drygt en och en halv timme att genomföra. Intervjuerna genomfördes på svenska och spelades in av Emerga. Under intervjuerna medverkande en anställd från Länsstyrelsen Stockholm för att säkerställa att GDPR efterlevdes och erbjuda teknisk support.

Digitala fokusgruppsintervjuer som datainsamlingsmetod har både fördelar och nackdelar. En fördel är att de kan stimulera diskussion. När deltagare hör andra prata om en fråga hjälper det i vissa fall dem att komma ihåg sådant som de vill ta upp, som de kanske inte hade tänkt på i en enskild intervju. Samtidigt finns även risker, som att ett fåtal deltagare dominerar samtalen, att man avbryter varandra eller att gruppen har en hämmande effekt på vissa individer. Det finns heller inte tid att låta varje deltagare gå in på djupet i frågorna på samma sätt som i en enskild intervju. Däremot ger det möjlighet att samla in en stor variation av perspektiv och åsikter under en kort tid. Att genomföra intervjuerna digitalt gör dem mer tillgängliga för vissa personer och mindre tillgängliga för andra. En tydlig nackdel med de digitala verktygen är att det blir svårare för deltagarna att ha en dynamisk diskussion – något som annars brukar lyftas som en fördel

---

¹ Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget har försett Emerga med information om antal kvinnor och män som deltog för denna tabell. Ingen annan personlig information om deltagare har delats.

¹ Vid inbjudan inkom synpunkter på metod från en av respondenterna, som bland annat menade att faktorer som att intervjuerna genomfördes i grupp, begränsad tid och stort antal respondenter riskerar att leda till att resultatet inte fångar variation och avvikande åsikter i grupperna, samt en brist på fördjupning i frågorna.

med fokusgruppsintervjuer framför enskilda intervjuer. Intervjuaren gick istället laget runt och lät varje respondent svara på frågorna en och en.

Slutligen ligger det en utmaning i ämnesområdet för studien:

Frågeställningen är bred och gäller alla former för inflytande, vilket även återspeglas i intervjufrågorna. I praktiken har fokus dock blivit på samråd, eftersom det är vad respondenterna har mest erfarenhet av och som de själva har lyft under intervjuerna. Det är även svårt att tydligt skilja på samråd och andra former för inflytande, vilket reflekteras i respondenternas diskussioner om exempelvis skillnaden mellan samråd och informationsmöten. I vissa fall har det inte framgått om en respondent talar om samråd eller andra former för inflytande – eller både och. I framtiden skulle det kunna vara relevant med en djupare dykning i skillnaderna mellan olika former för inflytande som nationella minoriteter erbjuds; det har dock inte rymts i denna studie, och framstår inte heller som nödvändigt för att få en bättre generell förståelse av hinder och framgångsfaktorer för minoriteternas inflytande.

Intervjuguide

Intervjuguiden utvecklades av Emerga i samarbete med Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget. Intervjuguiden skickades ut till deltagarna i förväg, vilket gjorde att de hade möjlighet att se vilka frågor som skulle tas upp och således kunna förbereda sig.

Intervjuguiden följdes till största del under intervjuerna, men vissa frågor ställdes inte under samtliga intervjuer då det lämnades utrymme för följdfrågor beroende på vad deltagarna tog upp. I slutet av varje fokusgruppsintervju tillfrågades deltagarna om det fanns någon ytterligare fråga som de själva skulle vilja lyfta men som inte behandlats under gruppintervjuns gång.

Intervjuguiden baseras på studiens övergripande frågeställning och är uppdelad i fyra teman: inledande frågor, uppfattning av samråd och andra former för inflytande, reellt inflytande och förslag till utveckling. Frågorna handlar till största del om samrådsförfarande och möjlighet till reellt inflytande samt olika hinder för detta.

Bearbetning av data

De inspelade fokusgruppsintervjuerna transkriberades av Emerga, som även genomförde analysen. Efter noggrann genomläsning av respektive fokusgruppsintervju plockades återkommande eller intressanta frågor och teman ut, tillsammans med illustrerande citat. I resultatredovisningen presenteras resultaten för varje intervjugrupp separat, med

sammanfattningar av de framgångsfaktorer, hinder, reellt inflytande och utvecklingsförslag som framkom under respektive intervju. Efter att resultatdelarna skrivits följde en genomgång av hela resultatet, för att skriva den övergripande sammanfattningen av strukturella hinder och förslag på förbättringar som återfinns i början av denna rapport.

Resultat

I denna del presenteras resultaten från de fem intervjugrupperna. Resultaten från varje minoritetsgrupp presenteras separat och utifrån intervjuguidens huvudsakliga teman; inledande frågor, uppfattning av samråd och andra former för inflytande, reellt inflytande och förslag till utveckling. Varje grupps huvudpoänger sammanfattas, men olika åsikter inom grupperna redovisas – om sådana finns.

Den nationella minoriteten tornedalingar

Respondenterna har erfarenheter av samråd och andra former för inflytande med kommuner, regioner och statliga myndigheter. Vilka förvaltningsmyndigheter det rör sig som varierar inom gruppen. En medverkande respondent har inte deltagit i samråd. Några respondenter har främst deltagit i samråd på kommunalnivå, medan andra varit delaktiga över alla nivåer. Samråden har fokuserat på flera frågor, framförallt revitalisering av språket och rätten till modersmålsundervisning. Andra frågor som behandlats är kultur, historia, representation, behov av litteratur på meänkieli, hur samråd ska genomföras, uppföljning av minoritetspolitik, handlingsplaner, strategier och planering av aktiviteter.

Respondenterna uppger att inflytande är viktigt för att bevara och främja minoritetens identitet och språk, synliggöra gruppen och dess historia, samt för att få sin röst hörd och kunna påverka frågor som rör minoriteten. Frågor som beskrivs som särskilt viktiga för gruppen är utbildning, representation, revitalisering av språket, kultur och finansiering av föreningar.

Framgångsfaktorer

Vad gör samråd och andra former för inflytande bra?

Respondenterna identifierar flera framgångsfaktorer för inflytande. Att personer med beslutsmandat, och inte enbart tjänstepersoner, deltar vid möten ses som en framgångsfaktor.

”Ett bra samråd, då krävs det att de som är med har någonting att säga till om. Om det är tjänstemän till exempel och det är sådana saker som egentligen måste tas beslut av politiker, och politiker inte finns med där, så är det risk att det inte går vidare.”

- Respondent 6

Respondenterna lyfter att det krävs att dagordning och eventuellt annat material skickas ut i förtid så att de hinner förbereda sig och så att föreningsrepresentanter hinner fråga övriga medlemmar om deras åsikter i samrådsfrågan. Möjligheten att sätta agendan och att vara med från planeringsfasen framförs vara en förutsättning för bra samråd. Respondenterna menar att förvaltningsmyndigheter bör fråga minoriteten om vad de önskar samråda om, snarare än att enbart samråda i frågor som de själva vill eller tror den nationella minoriteten vill samråda om.

”Att man kanske tillsammans ska tänka ‘vad ska vi ta upp den här gången?’. Att minoriteterna får vara med i planeringen för samrådet, så det inte bara är staden eller kommunen som kommer på ‘ja, nu ska vi ha samråd, vad ska vi ta upp?’ Och ingen frågar oss ‘vad skulle ni behöva prata om på det här samrådet?’”

- Respondent 2

Att motparten är lyhörd och öppen för att ta till sig och förstå när gruppen förklarar hur de påverkas av olika frågor, snarare än att gå in med förutfattade meningar, uppges vara en central framgångsfaktor. Återkoppling anges även vara en viktig del i ett bra samrådsförfarande. Andra framgångsfaktorer är att ha en aktiv lokalförening och tillgång till finansiella medel, då detta gör att fler personer kan driva minoritetens frågor.

Några respondenter tar upp goda exempel på när samråd fungerat väl. Gemensamt för dessa exempel är att de kommit in tidigt i processen och då upplevt att de haft möjlighet till påverkan och inflytande. En respondent lyfter att samrådsmöten med Skolverket om läroplanen varit bra då de kommit in i ett tidigt skede och fått påverka skrivningen till det bättre. Att beslut tas tillsammans, i stället för över huvudet på minoriteten, beskrivs som en nyckel till goda samråd.

Hinder

Vilka hinder finns för samråd och andra former för inflytande?

Ett framträdande hinder som identifieras för delaktighet och inflytande är avsaknad av samråd. En respondent beskriver att sedan minoritetslagen ändring 2019 har hans kommun upphört samråda med representanter från föreningar som företräder nationella minoriteter. I dagsläget har kommunen enbart ett öppet samråd per år, vilket upplevs som ett stort hinder för inflytande. Respondenterna saknar samråd i frågor som de själva vill samråda om och anser sig påverkade av; såsom barnomsorg, rennärning,

äldreomsorg och kultur. Detta uteslutande upplevs vara ett hinder för inflytande.

”Det största hindret jag upplever är avsaknaden av samråd. Att det inte finns samråd - i frågor som vi vill samråda om.”

- Respondent 5

Kunskapsbrist om samråd, minoriteten och minoritetslagen hos förvaltningsmyndigheter och anställda beskrivs utgöra ett hinder för inflytande.

Flera respondenter upplever att denna kunskapsbrist tar sig uttryck genom att förvaltningsmyndigheter och anställda inte förstår sina skyldigheter med att följa minoritetslagen och genomföra samråd om frågor som minoriteten anser sig påverkade av. Kunskapsbristen uppges även påverka kvaliteten på samråd, då tid från att samråda går åt till att gruppen behöver informera om sin egen minoritet.

”Jag upplever att man blir inte alltid hörd, och att myndigheterna inte alltid vet om tornedalningar, lantalaiset och kväner. Så man måste börja där.”

- Respondent 7

Ytterligare hinder som framförs är brist på kontinuitet, när personal byts ut mot ny personal utan kunskap om minoritetsfrågor. Det utgör ett hinder eftersom det innebär att tid från samråd tas för att informera ny personal om minoritetens frågor.

”Det är alltid nya människor, och man får börja lära dem från första början. Och på något sätt känns det lite att då kan de sätta ett litet kryss, ‘nu har vi haft samråd igen’.”

- Respondent 2

Om beslutsfattande personer inte deltar på möten eller om minoriteten kommer in sent i processen beskrivs detta utgöra hinder för inflytande. Respondenter berättar att de har deltagit i samråd där de inte fått en föredragningslista eller återkoppling, och där upplevelsen är att samrådet enbart sker för sakens skull. Några respondenter lyfter att samråd som sker gemensamt med andra nationella minoriteter innebär hinder för inflytande för tornedalningar. Detta eftersom minoriteter kan ställas mot varandra i

vissa samrådsfrågor och för att tornedalingar ofta blir förbisedda större minoriteter, vilket då utgör ett hinder för inflytande.

”Om det är frågor om pengar så är det oftast att minoriteter sätts mot varandra. Så ska det inte vara. Att vi kanske sitter på samråd med andra minoriteter och sen diskuterar vi pengar, som egentligen inte alltid är så trevliga diskussioner - för den som gapar störst är den som får pengar, så att säga. Så det blir inte alltid rättvist.”

- Respondent 7

Brist på finansiella medel innebär att ett fåtal individer får driva minoritetens frågor och söka bidrag på sin fritid. En respondent lyfter att ökade resurser hade kunnat innebära större möjlighet att påverka eftersom de då hade kunnat anställa personal. En annan utmaning är brist på tillgång till lokaler. Därtill nämner en respondent att det finns svårigheter med att få ungdomar att engagera sig i minoritetens frågor:

”De yngre är de svåraste att få att komma. Det kommer äldre, mest kvinnor. Män är också få. Och ungdomar mycket få. Det är äldre kvinnor som kommer.”

- Respondent 8

Reellt inflytande

Upplever gruppen att de kan påverka beslut? Vilka hinder finns för reellt inflytande?

I vilket skede av olika sakfrågor och beslutsprocesser som respondenterna har kommit in varierar. En respondent påpekar att i referensgrupper på myndighetsnivå kommer de in i en tidig fas, vilket ger större möjlighet till påverkan. En annan respondent lyfter att i hans kommunala samrådsgrupp finns möjlighet till inflytande då de är delaktiga i alla faser. Den generella bild som beskrivs av möjlighet till inflytande är dock att gruppen ofta kommer in i ett sent skede i processer, vilket innebär att möjligheten att påverka är svag.

”Vi kommer ofta in sent tycker jag. Vi får i princip aldrig vara med från början, utan då får information om någonting.”

- Respondent 5

Flera respondenter upplever att de inte har reellt inflytande då det som kallas för samråd ofta inte är samråd med möjlighet till inflytande, utan snarare information om redan tagna beslut.

”Kommunen [...] det är mer information, kanske inte alltid samråd, att man kan påverka. Det är ‘Nu har vi samlat er för att här är information som ni ska veta, så det här är lite bestämt redan’. Så kan jag ibland känna.”

- Respondent 7

Som tidigare diskuterat lyfter gruppen att de oftast samråder i frågor som bestäms av förvaltningsmyndigheterna själva, vilket innebär att de inte har möjlighet till inflytande i flertalet frågor. Utifrån de sakfrågor som gruppen samråder om, tar en respondent upp att de har svårt att påverka modersmålsundervisning då det är brist på modersmåls lärare.

”Jättedåligt med modersmåls lärare, det har vi absolut inte kunnat påverka. Det finns inte, och det är ingen som vill ta tag i det ordentligt, så att man har modersmåls lärare. [...] De säger ‘det finns inga lärare’, och det är ingen som vill jobba med det, man säger bara nej om det är någon som vill ha modersmålsundervisning i skolan. Vi har inte kunnat påverka i det.”

- Respondent 2

Flera respondenter lyfter att de kan ha möjlighet till inflytande och påverkan under samråd, men när det kommer till möjlighet att påverka beslut i politiken tar det stopp eftersom de inte är med och tar beslut. Det lyfts också att beslut som tas, där gruppen haft möjlighet till inflytande, inte verkställs på grund av brist på finansiering.

”Jag tror vi kan påverka beslut, men att det går så sakta och så sent, och så är det penningbrist eller andra saker som gör att det drar ut i långbänk. Så ibland brukar jag säga att man måste leva två gånger för att driva igenom allt för vår kultur.”

- Respondent 3

”Prio ett [för tornedalingar] är ju att ha bättre finansiering för vårt språk. Och det har vi jobbat med i fem år och det har inte nått fram till nästan någonting i den frågan. [...] Det är ganska bra för oss när det gäller samråd i min erfarenhet men när det kommer till beslut

slutligen i politiken, i departementet, det är där det tar stopp för det mesta.”

- Respondent 4

Förslag till utveckling

Vad skulle kunna göras för att förbättra samråden och möjliggöra inflytande?

Gruppen framför flera förslag till utveckling. Det mest framträdande utvecklingsområdet är att utbilda tjänstepersoner och beslutsfattare om minoriteten och minoritetslagen, då respondenterna ser kunskapsbrister inom samtliga nivåer.

”Det är viktigt att man får en ökad kunskap och förståelse om våra minoriteter. Mycket av tiden vi samråder [...] går åt till att förklara ‘vilka är vi, vilka frågor är det som berör oss, på vilket sätt, varför’, och så vidare. Och det här gör att vi kommer inte vidare i frågorna, utan vi står hela tiden och förklarar.”

- Respondent 5

”Jag tycker att alla tjänstemän och alla politiker – där skulle man behöva gå igenom med dem, minoritetslagen, så att de vet vad det innebär och vad det är. Och egentligen så är det ju inte på något sätt vår skyldighet att göra det, att peka på minoritetslagen, utan det skulle behöva stå i kommunallagen och överallt, att alla ska kunna det.”

- Respondent 2

Andra förslag som tas upp är att samrådsmöten borde arvoderas eftersom det är en viktig förutsättning för att kunna delta i samråd och för att kunna fortsätta driva lokalt engagemang. Arvodering skulle innebära ett erkännande och ett mer likvärdigt förhållande gentemot förvaltningsmyndigheter. Ytterligare förslag på utveckling är att politiker bör närvara vid samråd eftersom det är de som har mandat att besluta om frågorna som diskuteras.

Ett förslag för att förbättra utformandet av samråd är att de ska vara mer resultatriktade med ökad uppföljning så man vet ifall det som diskuteras resulterar i något. Flera respondenter efterfrågar en särskild tillsynsmyndighet för minoritetspolitiken. Detta för att ha någonstans att vända sig till vid avsaknad av samråd, bristfälliga samråd eller när

minoritetslagstiftningen kränks av förvaltningsmyndigheter och deras anställda.

”Det ska vara mer tvingande. Att man tillämpar den här lagstiftningen, minoritetslagstiftningen, på ett mycket bättre sätt. [...] Det är mycket som går att förbättra i hur man hanterar minoritetslagarna – hur man ska genomföra. Och den ska vara mer resultatdriven, mera resultat än samtal.”

- Respondent 3

”Problematiken som finns med samråd eller brist på samråd, där är det ju det här med någon tillsynsmyndighet – men då är det ju tillsynsmyndighet - vi skulle vilja ha någon ta-i-öronen-myndighet. Det måste finnas något om kommuner eller andra myndigheter inte sköter sig, att de kan få någon slags bot som gör att de följer lagen om nationella minoriteter. Den lagen är så svag så att de andra lagarna trumfar den ideligen.”

- Respondent 6

För att locka fler deltagare till samråd föreslår en respondent att ha samråd ute i byarna, och inte enbart i huvudbyn, så att fler har möjlighet att delta. Det efterfrågas även högre status åt modersmålsundervisningen. En respondent lyfter att modersmålsundervisningen schemaläggs i slutet på dagen, vilket gör att elever som åker hem med buss inte kan delta.

Den nationella minoriteten judar

Respondenterna har erfarenheter av samråd med kommuner, regioner och statliga myndigheter. Vilka förvaltningsmyndigheter det rör sig om varierar inom gruppen. Respondenterna har deltagit i både separat samråd och gemensamma samråd med andra nationella minoriteter. Flera respondenter anser att samråd med enskilda minoriteten är att föredra, då fokus vid gemensamma samråd ofta skiftas från sakfrågor till annat. Samråden har fokuserat på flera olika frågor, däribland antisemitism, diskriminering och utsatthet, att stärka judiskt liv i Sverige, jiddisch, kultur, samt säkerhetsfrågor – både vad gäller hotbild och finansiering av säkerhet.

Flera respondenter beskriver det som avgörande att få inflytande över frågor som rör den judiska minoriteten för att de själva ska kunna definiera sina behov, förutsättningar och utmaningar istället för att majoritets-samhället gör det åt dem. Några av respondenterna efterfrågar mer

inflytande och samråd i frågor som religionsfrihet, koschermat, innebörden av icke-konfessionell skola och brit mila (manlig omskärelse).

Framgångsfaktorer

Vad gör samråd och andra former för inflytande bra?

Respondenterna identifierar flera framgångsfaktorer för att ett samråd ska bli bra. Ett tydligt syfte och mål läggs fram som framgångsfaktor, och utan detta riskerar samrådet att fastna i processfrågor eller meta-frågor om hur samrådet ska gå till. Dagordning och information ska helst skickas ut i god tid, minst en månad innan samrådet; så att deltagare hinner förbereda sig på ämnet, planera sin tid och skicka rätt representanter för att närvara vid mötet. En respondent berättar att hen medverkar i en samrådsgrupp där de i början av året fastställer datum för resterande samråd under året, vilket hen ser som ett gott exempel.

”Ett samråd är bra när dagordningen är specialskräddad, med en eller två frågor som direkt berör den kallade minoriteten. Då vet också minoriteten vem man ska skicka på samrådet, vem som ska representera, man kan vara förberedd och det kan bli ett utbyte på det viset.”

- Respondent 2

Respondenterna förklarar att även om en framgångsfaktor är att samrådet är strukturerat, med tydligt syfte och mål, så är det även viktigt att det finns möjlighet och tid för att kunna lyfta sina åsikter under mötet. Det bör även finnas utrymme för gruppen att påverka mötesagendan.

Respondenterna lyfter att närvarande tjänstepersoner och politiker måste vara kunniga och pålästa om det judiska livet och den judiska minoritetens situation för ett samrådsmöte ska bli bra. De som deltar på mötet bör även vara insatta i frågorna som ska diskuteras.

”Det är väldigt positivt om motparten är pålästa - och det händer inte alltid att de är insatta i frågorna vi diskuterar. Annars blir det litegrann som att man pratar med en tom vägg. Och det är bara bortkastad tid.”

- Respondent 4

En annan viktig faktor är att personer med beslutsmandat deltar på samråd. Några respondenter påpekar att om beslutsfattare inte närvarar är det lätt att frågor fastnar på tjänstemannanivå, utan att samrådets diskussioner

förs vidare till beslutsfattare. Slutligen lyfts kontinuitet som en central komponent för att ett gott samrådsförfarande. Med kontinuitet i samrådsförfarandet menar respondenterna att samråd bygger vidare på tidigare genomförda samråd, att återkoppling ges på tidigare framförda diskussioner, samt att medverkande personal är insatta i vad som tidigare gjorts; så att samrådsprocessen inte börjar om från noll varje gång utan kan fortsätta framåt.

Hinder

Vilka hinder finns för samråd och andra former för inflytande?

Ett av de mest framträdande hindren för delaktighet och inflytande som identifieras är avsaknad av samråd i frågor som minoriteten själva vill samråda om. Respondenter berättar att det ofta är majoritetssamhället som dikterar vilka frågor som det samråds om. Respondenterna lyfter flera frågor som aldrig tas upp på samråd, men som de efterfrågar samråd om, såsom judiska dietlagar, konfessionell skola och manlig omskärelse. De lyfter det problematiska i att majoritetssamhället ser dessa frågor som religiösa, trots att de utgör centrala delar i judisk kultur. Uteslutandet av frågor som de upplever sig påverkade av utgör således ett hinder för inflytande.

”Jag upplever väl ofta att vi definieras av minoritetslagen istället för att vi får definiera oss själva. Och [...] majoritetssamhällets ramar som beskriver vår verklighet åt oss, på ett sätt som inte blir rättvisande eller relevant. Och då är det ju väldigt svårt att få inflytande, när man inte talar samma språk.”

- Respondent 5

Ytterligare ett hinder för delaktighet och inflytande som identifieras är brist på kontinuitet och återkoppling. Brist på kontinuitet utgör ett hinder när personal byts ut och när tid tas från samrådet för att informera, återberätta och lära upp ny personal om minoritetens frågor. Särskild kritik riktas mot att den nationella minoriteten behöver stå som garant för kontinuitet när personal byts ut. Respondenterna framför även brist på kontinuitet som ett hinder eftersom det förhindrar att frågor går framåt – i stället pratar man om samma sak möte efter möte. Respondenterna menar att de sällan får återkoppling om vad politiker och tjänstepersoner tagit fasta på.

”Min upplevelse när jag har varit på samråd är att vi sitter och pratar och berättar om oss, och så tackar de och så skriver de ett referat, och så går man hem och sen går man på ett likadant möte igen. Så man vet aldrig riktigt 'okej, vad ledde det här till, i beslutet?'.”

- Respondent 7

Ett annat hinder är att tid tas från samrådsmöten för att informera i stället för att samråda. Detta gäller både när arrangörerna tar tid från mötet för att informera minoriteter om saker och när respondenterna behöver informera förvaltningsmyndigheterna om varför frågor är viktiga för minoriteten. Samrådet fastnar dessutom ofta i process- och meta-frågor om hur samrådet ska gå till, snarare än att samråd faktiskt sker. Respondenterna lyfter även okunnighet angående den judiska minoriteten hos förvaltningsmyndigheter och anställda som ett hinder för inflytande. En respondent nämner exempelvis att de blev inbjudna till samråd på en dag som infaller på Jom Kippur, vilket hen menar är ett tecken på den okunnighet som finns.

Gruppen beskriver svårigheter med att få förvärvsarbetande att engagera sig då samråd inte arvoderas och dessutom tar upp mycket tid. Brist på arvodering ses således som ett hinder för inflytande och delaktighet. Mängden samråd upplevs även som ett hinder av vissa respondenter, eftersom det kan bli svårt att delta i samtliga samråd och mängden samråd upplevs som överväldigande. I kommuner med få judiska personer är det svårt att organisera sig. Därtill framförs det att ungdomar och äldre sällan närvarar i samråd, vilket utgör ett hinder för dessa gruppers inflytande.

Reellt inflytande

Upplever gruppen att de kan påverka beslut? Vilka hinder finns för reellt inflytande?

I vilket skede av olika sakfrågor och beslutsprocesser som respondenterna har kommit in varierar. Några respondenter har haft möjlighet att påverka när de kommer in tidigt in i processen, samt har en motpart som är väl insatt i frågorna. Den generella bild som beskrivs är att gruppens möjlighet till påverkan är svag eftersom de oftast kommer in sent i processen. En respondent menar att avsikten med samrådsförfarande är bra, men att samrådsformen sällan innebär reellt inflytande, utan att samråd i praktiken mestadels är informationsmöten.

”Det är nämligen väldigt otydligt vad som menas med samråd - vad har deltagande för inflytande? Dessutom är samråden ofta upplagda så att det är väldigt mycket generell information från inbjudaren till deltagarna.”

- Respondent 2

Respondenter berättar att det är svårt att avgöra om man har inflytande eller möjlighet att påverka ett beslut, eftersom det saknas återkoppling. De delger sina åsikter under samråd, men det är svårt att avgöra ifall beslut tas utifrån vad de har sagt.

”Återkopplingen är inte den bästa, och då är det jättesvårt för oss att veta om vi har varit med och kunnat påverka någonting. Även om vi i vissa fall kanske är med från början i någon process, så är det jättesvårt för mig i alla fall att kunna mäta det, om vi har varit med och beslutat någonting eller kunnat påverka någonting ens. Jag upplever att vi mest pratar för döva öron.”

- Respondent 4

Några respondenter anger att de inte upplever att de haft möjlighet att påverka beslut vid samråd de bjuds in till, men att de har upplevt större möjlighet till inflytande när de själva har kallat till möten. Gruppen reflekterar över ifall de existerande formerna för samråd erbjuder sämre möjligheter till påverkan, då det ofta är redan bestämda agendor med redan tagna beslut, där samrådet främst går ut på att lyssna på minoriteten.

En respondent lyfter remissvar som de ger på förslag från förvaltningsmyndigheter. Respondenten upplever att remissvaren inte tas i reell beaktning, utan att besluten redan är tagna

”Vi har svarat på massa remisser - vilket också tar jättelång tid - men vi upplever att svaren vi har skickat in, de leder inte till någonting. För min upplevelse är att man har redan fattat vilket beslut man ska ta. Remisserna är bara en form av skendemokrati.”

- Respondent 6

Som tidigare diskuterat lyfter den judiska gruppen att det finns frågor den inte samråder om trots att den efterfrågar detta, vilket innebär att den inte har möjlighet till inflytande i dessa frågor.

Förslag till utveckling

Vad skulle kunna göras för att förbättra samråden och möjliggöra inflytande?

Gruppen lyfter flera förslag på utveckling och hur man kan motverka hinder för deltagande. Tjänstepersoner och beslutsfattare behöver lära sig mer om minoritetens kultur, behov och religion. Respondenterna menar att tjänstepersoner och beslutsfattare behöver förstå att de nationella minoriteterna skiljer sig åt, och att detta borde bejakas när möten arrangeras. Kritik riktas mot att minoritetslagstiftningen och samrådsförfaranden är för "schablonmässiga". Respondenter menar att man i stället borde se till minoriteternas särart och inte ge direktiv som ska gälla på samma sätt för alla minoritetsgrupper. För att samråd ska fungera som tänkt borde de utformas utifrån gruppen man ska samråda med och frågorna ska vara relevanta för minoriteten.

"Minoritetslagstiftningen är schablonmässig, och så trycker man in minoriteterna i den, vilket gör att många möten utgår från okunnighet och de ramar som man får av lagen - och de frågor som är av vikt för oss, som är förutsättningar för judiskt liv, de passar inte in där, så då tar med inte med dem."

- Respondent 7

Ett annat förslag som tas upp är att införa åtgärder när minoritetslagstiftningen inte följs. Därtill föreslås det att samrådsmöten ska arvoderas eftersom det är en viktig förutsättning för att kunna delta, samtidigt som det skulle innebära ett erkännande av att man värdesätter mötena. En respondent pekar på problematiken med att samråd inte är arvoderade:

"Jag tror att vi tillför mer till de här mötena och till de här personerna som bjuder in oss. De sitter där på betald arbetstid, medan vi ska gå och ge bort vår tid helt gratis, ge bort vårt know-how – på ett sätt som kanske inte är acceptabelt men som är nödvändigt för oss. [...] De flesta tjänstemän sitter ju på sin arbetstid, och kan sitta av den tiden, medan vi kanske får stressa iväg och göra det. Men vi gör det ändå. [...] Vi anser oss nästan tvingade att delta i samråden, för annars kanske det kan anses som ett ointresse från vår sida om vi avstår."

- Respondent 6

Respondenterna föreslår att samråd bör effektiviseras och samordnas så att det inte blir den mängd som det är idag. Förslag ges på att samordna både frågor och möten. Att samordna möten hade inneburit en större möjlighet att sätta sig in i sakfrågan, och en ökad möjlighet att samråda med fler aktörer över större geografisk spridning. Något annat som efterfrågas är utveckling inom uppföljning och kontinuitet, som är centrala delar för att göra ett samråd värdefullt. Gruppen ger förslaget att möten bör protokollföras för att uppföljningen ska förbättras.

En respondent lyfter att samråd kan kännas skräckinjagande för ungdomar och att ett sätt att minska rädslan är att tänka på målgruppen vid utformningen och eventuellt förenkla samrådsformen.

Den nationella minoriteten samer

Respondenterna i denna grupp har erfarenhet av samråd med kommuner, regioner och länsstyrelser. De nämner inga samråd med statliga svenska myndigheter - däremot har några av dem deltagit i samråd med den norska staten. Samråd har varit både enskild med den samiska minoriteten och tillsammans med andra nationella minoriteter. Samråden har gällt frågor som barnomsorg, skola, äldrevård, hälsa och sjukvård, kultur, språk och markfrågor. Inflytande beskrivs som viktigt för den samiska gruppen för att de ska få möjlighet att bygga ett dynamiskt samiskt samhälle utifrån sina egna behov, för att säkerställa att samer får samma medborgerliga rättigheter som andra i Sverige samt för att de ska få utöva sin kultur och leva som samer.

Framgångsfaktorer

Vad gör samråd och andra former för inflytande bra?

De framgångsfaktorer som nämns av flest respondenter är möjligheten att förbereda sig inför samråd och att det sitter med beslutsfattande personer under mötena. För att kunna förbereda sig behöver information om samråd ges i god tid – en respondent föreslår minst en månad innan mötet - både för det egna arbetet och för att eventuellt kunna kalla in expertkompetens. Det behövs dessutom resurser för deltagares förarbete och förmöten där organisationer eller föreningar kan överlägga tillsammans. Beslutsfattare bör delta eftersom det är deras beslut man i slutändan vill påverka, men det kan även handla om att undvika missförstånd när information ska förmedlas av tjänstepersoner i flera steg, som i detta exempel från en av respondenterna:

”Vi hade en sådan upplevelse nu att borgarrådet för förskola trodde att vi ville ha en förskola implementerad, med personal och alltihopa – det blir ju skitdyrt – nej vi vill gärna ha en ambulerande förskola och eventuella sammandragningar av de samiska barn som finns i [stad], för att skapa en gemensam kulturell identitet. Det fick vi äntligen fram i våras, och det märktes tydligt att det politiska borgarrådet för skolan var väldigt lättad att det inte var så mycket vi krävde.”

- Respondent 3

Respondenter lyfter ersättning för förlorad arbetstid, både som en förutsättning för att kunna ta tid från arbetet och delta, och som ett sätt att jämna ut balansen mellan samrådsparterna något.

”Utmaningarna som samrådspart är att vi känner att vi är inte jämbördiga med de vi ska ha samråd med. De är professionella. De kallar oss oftast på arbetstid. [Region] är lite mer generös med kompensation för förlorad arbetstid.”

- Respondent 3

Jämbördighet beskrivs av några respondenter som en förutsättning för inflytande via samråd, för att det ska bli mer av ett samtal och mindre som envägskommunikation. Andra framgångsfaktorer som tas upp av respondenter är att de anställda som håller i samråden har kunskap om frågorna, tar sitt uppdrag på allvar, lyssnar på riktigt och inte går in i försvarsställning när de får kritik – och att alla deltagare får säga det de vill ha sagt innan beslut tas. En respondent menar att kommuner bör ha en sammanträdesplan för hela året, och att denna ska vara länkad till deras beslutspunkter under året.

Respondenterna tar upp ett fåtal positiva exempel, som ger en ytterligare fingervisning om framgångsfaktorer. En respondent menar att det går bra att påverka sjukvårds- och hälsofrågor i hans region, som har en formell samverkanstruktur med tillsatt politisk ledare. I denna region anordnas samråd med enskilda minoriteter såväl som årliga samråd där samtliga minoriteter deltar. En annan faktor som tas upp är att de har anlitat samer på projektbasis och bland annat använt deras kompetens för att utbilda sjukvårdspersonal. En annan respondent beskriver en kommun som hade en bra struktur fram tills för några år sedan:

”[Kommun] hade – jag säger hade – en mycket bra plattform för samråd. Det var organiserat med inriktning på de olika nämndernas ansvarsområden. Det fanns en samisk delegation där vi helt enkelt

hade gemensamma överläggningar först innan vi träffade kommunen och vi hade ett väldigt bra samarbete med de kommunala representanterna – och det var då främst tjänstemän. Vi hade också ett bra inflytande över hur statsbidraget skulle fördelas.”

- Respondent 4

I denna kommun hade samerna dessutom arvode – men den avgörande faktorn beskrivs som att “det fanns tjänstepersoner som tog sitt uppdrag på allvar”. Enligt respondenten ska det inte vara upp till enskilda personer att samverkan fungerar, men är det i nuläget.

Hinder

Vilka hinder finns för samråd och andra former för inflytande?

Ett betydande hinder är när förvaltningsmyndigheter helt enkelt underlåter att anordna samråd. Vissa kommuner har inte samråd överhuvudtaget. I andra fall sker samråd, men inte för alla frågor och beslut som respondenterna anser att förvaltningsmyndigheter ska samråda med samerna om. Som exempel tar en respondent upp ett evenemang som anordnats två år i rad i hans kommun, och som sträcker sig över ett område som används för renbete:

”Då underlät helt enkelt kommunen, tillsammans med bolaget som var arrangör, att överhuvudtaget informera vad som komma skulle, och ännu mindre samråda om sträckningen utav det här, eller att stoppa vissa sträckor. Då fick samebyarna helt enkelt påminna om att 'ni måste samråda med oss'. Att komma i efterhand när planeringen redan är gjord och man har vänt sig till olika föreningar i samhället som ska vara funktionärer - och så måste man komma in och påminna om att 'ni har ju inte samrått här, ni har ju samrådsplikt här'.”

- Respondent 4

Ibland anordnas möten som kallas för samråd, men som några respondenter menar inte utgör faktiska samråd utan snarare informationsmöten. Dessa möten beskrivs som envägskommunikation från förvaltningsmyndigheten, och handlar ibland om beslut som redan har tagits. Relaterade hinder som tas upp av några respondenter är att de som tar besluten inte medverkar på mötena, att samerna kommer in för sent i processen, och att samråd inte sker på rätt nivå eller med rätt aktör:

”De samråd som jag har suttit med på som har varit mest framgångsrika, där är det att de som faktiskt sitter med beslutandemakten i ärenden faktiskt är med. Inte bara tjänstemän som tar in, och sen tolkar det som har sagts.”

- Respondent 5

”Det är väl, när det gäller i alla fall markfrågor från rennäringens sida, så tycker jag ofta att vi kommer in sent i processen. Att man inte har tid att läsa in sig riktigt på alla dokument och kunna svara. Och sen kanske man måste inhämta kompetens. [...] Att det ska gå väldigt fort när det gäller samrådsärenden – till exempel bygglov och så, så tycker jag att handläggningstiden kan vara ganska kort.”

- Respondent 2

”Direktiven bestäms på kommunstyrelsens nivå och kommunstyrelsen har inget samråd med minoriteterna om direktiven, som påverkar oss i hög grad.”

- Respondent 3

När det gäller företagsetablering menar respondenter att kommuner och länsstyrelser oftast överlåter samråd till exploatören, där samverkan inte alltid upplevs som meningsfull.

”Man överlåter samråden till bolagen, men man samråder inte själv med samebyarna. Och då får vi ju inget inflytande. Vi får ha samråd med exploatören, vi får vara med och samarbeta en miljökonsekvensbeskrivning där egentligen exploatören, bolaget, kan säga 'nej, det här vill vi inte stå med' eller 'det här är inte så farligt'. Och sen ska vi lägga ner tid och engagemang i ett remissförfarande. Kommunerna missar ju otroligt mycket när de inte samråder i sådana här ärenden. Länsstyrelserna gör det också.”

- Respondent 6

Ett hinder som tas upp av många respondenter är kunskapsbrist hos förvaltningsmyndigheter och anställda. Kunskapsbristen gäller samisk kultur, samiskt liv och rennäring, såväl som samers rättigheter och de egna skyldigheterna gentemot gruppen. En respondent menar även att de själva får lära ut hur man genomför samråd till personerna som ska hålla i dem. Utöver att de tvingas ”vara lärare” åt tjänstepersoner, beskriver några av respondenterna även att de måste presentera färdiga lösningar på det man

kommit överens om under samråd, att implementeringen av resultat lämnas till den samiska gruppen själva. Kunskapsbristen påverkar kvaliteten på samråden, tar tid från sakfrågorna, och leder i vissa fall till dålig planering; att man exempelvis förlägger många samråd under hösten, som är den mest arbetsintensiva perioden för renskötare. Några kopplar samman kunskapsbrist med brist på kontinuitet, när personal byts ut mot ny personal utan kunskap om frågorna. Brist på kontinuitet tar sig även uttryck genom att frågor släpps efter ett tag, trots att man tidigare gjort planer för framtiden.

”Ju längre man jobbar med de här frågorna, desto större frustration känner man. För det är ju ett tuggande, man trampar vatten. Genom att man byter personal, man ser till att det inte blir kontinuitet, så faller de här frågorna.”

- Respondent 4

”När vi har jobbat med språkfrågorna då tycker jag att det har saknats, det här med kontinuitet. Vi hade med Sametinget och fick väldigt bra hjälp, med politiker och handläggare, och gjorde en plan. Och sen så går det ett år och så är det slut och så hör man ingenting.”

- Respondent 2

Detta är knutet till ytterligare ett hinder som en av respondenterna tar upp. Att arbetet med inflytande och samråd är personbundet, snarare än inbyggt i organisationen. Enligt respondenten kan tjänstepersoner som tar sitt uppdrag på allvar vara en framgångsfaktor, men det är egentligen inte meningen att det ska vara upp till specifika tjänstepersoner att arbetet fortlöper. I en kommun beskriver en respondent att det tidigare funnits en välfungerande struktur för samråd, men att denna raserats efter den senaste ändringen i minoritetslagen:

”Avsikten var att bredda samråden, möjligheten att få komma till tals. I praktiken har det blivit mycket, mycket sämre.”

- Respondent 4

Kontinuiteten kan alltså även skadas av välmenande förändringar i förvaltningsmyndigheternas organisation och former för samråd, om dessa beslutas uppifrån utan samverkan med samer eller andra minoriteter. Flera respondenter beskriver resursbrist som ett hinder, både för deras eget arbete – exempelvis förarbetet inför samråd – och för förvaltningsmyndigheternas genomförande av de insatser som man samråder om. En

av respondenterna beskriver detta som anledningen att det är svårt att komma framåt i "mjuka frågor", såsom barnomsorg och äldreomsorg:

"Man har kommit fram till någonting och det påbörjas, och sen avslutas det av någon anledning. Då kan det vara personal, resurser eller ekonomiska resurser som sätter stopp för det. Jag kan uppleva att det är ekonomin som är huvudargumentet för att saker och ting inte fungerar."

- Respondent 1

En annan respondent menar att kommunerna ogärna lägger pengar på samiska frågor om de inte kan hämta detta från statsbidraget (som de får i egenskap av förvaltningskommun), och att dessa pengar inte räcker till. Slutligen tar två respondenter upp teknik som ett möjligt hinder vid samråd som genomförs digitalt -samtidigt menar den ena att möjligheten att delta digitalt är väsentlig, eftersom många inte har möjlighet att komma till fysiska möten.

Reellt inflytande

Upplever gruppen att de kan påverka beslut? Vilka hinder finns för reellt inflytande?

I avsnittet ovan sammanfattas de hinder för delaktighet och inflytande via samråd som respondenterna tog upp. Under intervjun identifierades även faktorer med speciell betydelse för samernas faktiska inflytande, det vill säga att man inte bara genomför samråd, utan att dessa i slutändan kan få effekt. Respondenterna ger generellt en bild av lågt inflytande, med få exempel på när de tycker att de har kunnat påverka beslut eller få igenom förslag. Ett problem är, enligt respondenterna, att man tillfrågas för sent i processer. I vissa fall gör detta att man inte hinner diskutera och sätta sig in i frågan, andra gånger missar man kanske tidsperioden för en överklagan, och ibland menar respondenterna att samråd sker efter att ett beslut redan är taget.

"Det tenderar att vara i väldigt sent skede. Mycket är ju redan färdigt, eller nästan färdigt. Och att samråda med någon som har ett färdigt beslut kan ju kännas meningslöst. Det kan också vara så att man känner på sig att det här samrådet kanske inte är alldeles allvarligt menat, utan det är någonting som är tvunget. Man gör det bara för att det ska vara så. [...] Det blir ofta i ett sent skede. Påverkansmöjligheten kanske är väldigt liten i det skedet."

- Respondent 1

Även när man tar beslut om insatser tillsammans, så finns det inte alltid resurser att faktiskt genomföra det man har beslutat om. Därför beskriver några respondenter att resurser är avgörande för att de ska kunna få inflytande. En respondent anger även att det är väldigt svårt att övertyga kommuner att satsa egna medel (som inte kommer från det riktade statsbidraget) på insatser för minoriteter. Ett annat problem som vissa av respondenterna upplever är att förvaltningsmyndigheter har samråd och ber om synpunkter, men sedan inte tar hänsyn till svaret de får.

”Till exempel en detaljplan där vi har haft ett samråd och sagt att 'vi kan inte godkänna den här utvidgningen av detaljplanen på grund av att det är en flyttled, och en väg och en älv och vi tar oss inte förbi, så det går inte att lägga femtiotvå fritidshus på en flyttled'. [...] Då säger vi nej och så tänker vi att vi är färdiga. Men då kommer det ett mail efter tre månader, nu är det en konsult som är anställd, som ska ha möte med oss och fråga hur vi ändå ska kunna förändra detaljplanen så att det ändå ska gå att bygga de här fritidshusen. Jaha... Ja där är ett nytt samråd.”

- Respondent 2

Respondenten menar att i de fallen har samerna inget reellt inflytande, eftersom förvaltningsmyndigheten inte "godtar ett nej", utan istället går vidare med ärendet, samtidigt som man fortsätter bjuda in till samråd. I ett annat fall hade en sameby sagt nej till ett förslag på vindkraftsområde, men blev lugnade med att hela området i detaljplanen inte kommer att fyllas med vindkraftverk. I slutändan byggdes det vindkraftverk över hela området, och respondenten menar att eftersom det var fastställt i detaljplanen i ett tidigare skede fanns det då inget de kunde göra för att förhindra det.

I de fall där respondenterna upplever att de faktiskt har inflytande finns det engagerade anställda, en formell samverkansstruktur som inkluderar egna förmöten för samerna, och regelbunden återkoppling efter samråden.

Förslag till utveckling

Vad skulle kunna göras för att förbättra samråden och möjliggöra inflytande?

Utöver att säkerställa de framgångsfaktorer som beskrivs längre upp – såsom att beslutsfattare närvarar, information i god tid, ersättning för förlorad arbetstid och kunskap om frågorna - så föreslår många av respondenterna att förvaltningsmyndigheter som inte samråder som de ska

bör få påföljder för detta. Några menar att det borde finnas en särskild tillsynsmyndighet för att följa upp lagstiftningen om nationella minoriteter, som då skulle ha ansvar för att utfärda ekonomiska sanktioner. En respondent knyter detta till två andra viktiga frågor för gruppen, pengar till minoriteternas förarbete och kompetenshöjning för myndighetspersoner:

”Det behövs ju resurser. Och att de som deltar i samrådet ska kunna söka resurser för förarbete till samråd. Och det skulle ju till exempel de här böterna kunna användas till. Också resurser i form av kompetens. Myndigheter som behöver en förförståelse till samrådet skulle kunna köpa kompetens från det samiska samhället. Att man får som en utbildning innan samrådet.”

- Respondent 5

Även andra respondenter tar upp resurser som en förutsättning för inflytande. Det behövs både resurser till minoriteternas eget arbete och till saker som språkvitalisering och personal i barnomsorg och äldreomsorg. Slutligen verkar de flesta respondenter hålla med om att politiker som har mandat att ta beslut i frågorna bör vara med på samråden.

Den nationella minoriteten sverigefinnar

Respondenterna har erfarenhet av flera olika former för inflytande med kommuner, regioner och statliga myndigheter. Vilka kommuner, regioner och statliga myndigheter det rör sig om varierar inom gruppen. Respondenterna har deltagit i samråd både separat och gemensamt med andra nationella minoriteter. Samråden har rört flera olika frågor; däribland skola, kultur, äldreomsorg, utbildning, språk, hälsa, mål och riktlinjer, remissvar, handlingsplaner, kartläggningar samt kunskapsinhämtning för information samt utredningar. Respondenter framför att möjlighet till delaktighet och inflytande handlar om rätten att påverka sina liv. Områden som lyfts fram som särskilt viktiga för gruppen är rätt till språk och kultur, rätt till modersmålsundervisning i skola, äldreomsorg, samt sjuk- och hälsovård.

Framgångsfaktorer

Vad gör samråd och andra former för inflytande bra?

Gruppen identifierar flera framgångsfaktorer för att samråd ska bli bra. Det krävs att mötets dagordning och underlag skickas ut i god tid. Detta för att man ska hinna förbereda sig om frågan som ska behandlas och så att föreningsrepresentanter hinner fråga övriga medlemmar om åsikter om samrådsfrågan. Inför mötet bör det även tydligt framgå vilka språk mötet

kommer hållas på. Flera respondenter framför att möjligheten till två-språkighet under samråd är en framgångsfaktor då det skapar tryggare rum.

En förutsättning för ett bra samråd som flera respondenter lyfter är att motparten är intresserad, lyhörd och kunnig om minoritetsfrågor och minoritetslagen. Respondenterna menar att om motparten inte är insatt i ämnet riskerar tid från samrådet gå till att minoriteten ska utbilda och förse tjänstepersoner med information.

”Det som jag tänkte det ska vara är aktivt lyssnande personer, sådana som är intresserade av minoritetsfrågor. Inte att de sitter och gör kanske någonting annat.”

- Respondent 1

För att ett samrådsförfarande ska kunna anses vara bra menar respondenterna att det krävs återkoppling och uppföljning. Samråd upplevs som bättre organiserade när de har koppling till politiken och när inte enbart tjänstepersoner närvarar. Beslutsfattande personer bör enligt respondenterna delta i samråd eftersom det är de som har mandat över att besluta om frågorna. Att möten arvoderas eller ges ersättning anses även vara en framgångsfaktor då det främjar att parterna i samråd deltar på mer jämlika villkor.

Hinder

Vilka hinder finns för samråd och andra former för inflytande?

Brist på tillgänglighet av information om när ett samråd ska hållas, om vad och med vilka, identifieras som ett hinder för delaktighet och inflytande. Respondenter framför att möten ofta kallas snabbt inpå, vilket gör att inte alla kan närvara eller hinner förbereda sig i tid. Respondenter lyfter det som problematiskt att ansvaret för att informera om olika former för delaktighet ofta faller på minoriteten. Detta utgör således ett hinder för inflytande.

”Vi är inte med någonstans där de tar oss som självklart, att minoritetsgrupperna också ska få besked om att 'nu håller vi på med det här arbetet och ni får vara med och lämna remissvar', att vi åtminstone får veta det. Utan det är med att vi har tagit reda på det, och så ska det inte behöva vara.”

- Respondent 4

Ett annat hinder för delaktighet och inflytande som lyfts är när samråd utgör ett informationsmöte av redan tagna beslut snarare än ett

samrådsmöte. I denna grupp lyfts ett särskilt missnöje med samråd på regional nivå. Om samrådet inte har koppling till politiken, eller ifall beslutsfattande personer inte närvarar, så menar man att det utgör hinder för inflytande eftersom frågorna då sällan tas vidare.

Kunskapsbrist om minoritetsfrågor och minoritetslagstiftningen hos förvaltningsmyndigheter och anställda beskrivs utgöra hinder för inflytande. Respondenterna lyfter att eftersom det råder kunskapsbrist om minoritetslagen medför detta att det offentliga inte förstår vilka skyldigheter de har att infria minoritetens rättigheter. De anger även att det råder brist på kontinuitet då tjänstepersoner byts ut löpande, vilket gör att kunskap försvinner och man behöver börja om från början.

”Det här kommer gång efter annan, att vi får börja om, vi får börja förklara vad minoritetslagen är. Det är vi nästan vana vid, nästan oavsett var så stöter man på att kunskapen inte finns.”

- Respondent 3

Ett annat hinder för deltagande och inflytande som tas upp i gruppen är att det är få inom den egna minoriteten som är aktiva och intresserade av att driva minoritetsfrågorna. Särskilda svårigheter finns med att få ungdomar, yrkesverksamma och föräldrar med mindre barn att närvara på samråd. Att deltagande samråd är inte ger arvodering samt att det kräver mycket tid och kunskap lyfts som ytterligare möjliga hinder för delaktighet.

Reellt inflytande

Upplever gruppen att de kan påverka beslut? Vilka hinder finns för reellt inflytande?

I vilket skede i sakfrågor och beslutsprocesser som respondenterna kommer in i varierar. Flera respondenter lyfter att de upplevt möjlighet att påverka beslut. För att reellt inflytande ska ske krävs det enligt flera respondenter att man kommer in i ett tidigt skede, får vara med löpande under processens gång och att man får återkoppling när beslut tas.

”På regional nivå tycker jag att vi i den samrådsgruppen har fått möjlighet att påverka innan man har tagit beslut. Vi känner ju att vi inte får igenom allt vi önskar, det går ju inte, men vi får också veta varför det inte går.”

- Respondent 2

Flera respondenter lyfter att när de upplevt möjlighet att påverka så har detta berott på att man samrått med personer med beslutsmandat och att de man samråder med är drivna, intresserade och insatta i frågorna. En respondent lyfter att hen ser förändringar på kommunalnivå till följd av att den nya skolchefen engagerat sig i minoritetens frågor. I vård- och omsorgsfrågor upplever flera respondenter att man haft möjlighet att påverka. Ett exempel som tas upp är att i en kommun har man infört finska avdelningar inom äldreården. Den fråga som tas upp där flera inte upplever möjlighet till påverkan är modersmålsundervisning i skolan.

Respondenterna framför att möjligheten till reell påverkan begränsas av att det inte tillskjuts ekonomiska medel för att verkställa förslag, eller att tagna beslut inte verkställs om inte minoriteten bevakar detta.

”Sen har vi också exempel på där man riktigt förträffligt har förberett genom olika utredningar; man har tagit beaktande till språk och kultur, tider och olika grupper. Men sen i slutskedet så, när man har utrett väldigt bra vad minoriteten vill ha, då kan man inte tillgodose detta för man tillskjuter inte några medel. Så inflytandet uteblir i alla fall.”

- Respondent 6

Mest framträdande är att respondenterna inte upplever att de har reellt inflytande eller möjlighet att påverka beslut. Detta eftersom de i de flesta fall kommer in i för sent i processen eller när beslut redan tagits, vilket förhindrar reellt inflytande. Flera beskriver det som att de inte har reellt inflytande eftersom samråd mest är för syns skull och att man inte ser minoriteten som en verklig resurs. Andra menar att det är svårt att avgöra ifall man har inflytande eftersom man sällan får återkoppling från förvaltningsmyndigheter om vad som görs.

”Vem är det som har tolkningsföreträdare i samråd? Alltså, ser man genuint på minoriteten som en resurs? Är man lyhörd? Lyssnar man in? Eller är det just det här, som många har beskrivit, att man lägger lite locket på, utövar härskartekniker och ska få tyst på människor? För att om vi bygger trygga rum, trygga samråd på alla möjliga olika sätt så kommer det att leda till bra samråd. Men vi får inte ett inflytande om man inte ser minoriteten som en resurs. Att det finns kapabla, duktiga människor som har förberett sig otroligt mycket och har en stor kunskap.”

- Respondent 6

Förslag till utveckling

Vad skulle kunna göras för att förbättra samråden och möjliggöra inflytande?

Gruppen framför flera förslag till utveckling. Det mest framträdande utvecklingsområde som lyfts är att utbilda tjänstepersoner och beslutsfattare om minoritetslagen och minoriteterna. Att anställda utbildas i sina skyldigheter gentemot minoriteterna lyfts fram som särskilt viktigt för möjligheten till inflytande. Flera respondenter upplever att tjänstepersoner brister i att informera personer som tillhör minoriteten om deras rättigheter, så som rätt till modersmålsundervisning.

”Jag skulle vilja tillägga just det att utan alla eldsjälarna som finns runt om i landet, och speciellt i kommunerna, då skulle vi inte vara där. Om det inte var så. Och vi glömmer bort det, att enligt minoritetslagen så är det kommunen som har informationsansvaret till minoriteten – till exempel till föräldrar om förskola, till föräldrar som har barn i grundskolan – där kommer ju skollagen in också – och även de äldre, att när de väl behöver söka kommunal vård eller komma in på något hem så är det ju informationsbördan som ligger på kommunen att informera minoriteten. Och det händer inte. Det blir mera av att det är vi som får informera.”

- Respondent 3

Att beslutsfattande personer ska delta på samråd är ett förslag som respondenterna tror kan bidra till ökad möjlighet till inflytande. Därtill föreslår respondenter att för att uppföljning och återkoppling ska bli bättre behöver möten formaliseras och protokollföras. Detta förväntas ge mer tyngd och leda till mer resultatdrivna möten.

”Att formalisera och se till att man känner att det är på riktigt, det är inte bara en diskussionsklubb där man får minnesanteckningar och så ställs det i en pärm någonstans. Formalisera det så det skrivs protokoll och att det hamnar hos de som tar besluten i frågorna. Och att man också får återkoppling. Det är väl det som är viktigt, att man känner att man gör det för att det ska hända något, att det hamnar hos de som kan ta beslutet, istället.”

- Respondent 4

Brist på arvodering tas upp som ett hinder för delaktighet, särskilt för förvärvsarbetande. Således föreslår respondenterna att samrådsmöten bör arvoderas för att ge ökade möjligheter till deltagande. Att arvodera möten framställs även som något som hade inneburit ett erkännande och

främjande av jämlikhet mellan samrådsparterna. Ett gott exempel som några respondenter lyfter är att deras minoritetsråd blivit formaliserade, liksom andra råd i kommunen.

Flera respondenter föreslår att man bör inrätta en tillsynsmyndighet för minoritetspolitiken. Detta för att ha någonstans att vända sig när något brister och för att det ska bli repressalier när minoritetslagen inte efterlevs. En respondent lyfter att det hade underlättat om det fanns en enskild myndighet för minoritetsfrågorna. Ett annat förslag är att språk som diskrimineringsgrund borde införas.

För ökad möjlighet till deltagande och inflytande efterfrågar respondenter att förvaltningsmyndigheter bättre stöttar gemensamma forum för sverigefinnar. Detta för att möjliggöra att kompetens om samrådsfrågor sprids till fler individer inom minoriteten.

Den nationella minoriteten romer

De romska respondenterna har erfarenhet av samråd och andra former av inflytande med statliga myndigheter, statliga organ, kommuner, regioner (och tidigare landsting), länsstyrelser, universitet och Regeringskansliet. Det har varit både enskilt och tillsammans med andra nationella minoriteter, och handlat om frågor som utbildning, språk, kultur, bostad, arbete, forskning, romsk inkludering och minoritetspolitik mer generellt.

Framgångsfaktorer

Vad gör samråd och andra former för inflytande bra?

En viktig faktor, som tas upp av många respondenter, är att beslutsfattande personer är med på samråden. Detta märks även i de positiva exemplen som tas upp, som antingen är direkta samarbeten med en statlig myndighet kring något de ska genomföra eller samråd med ansvariga politiker i en kommun. Flera respondenter nämner vikten av tydlighet; att det ska vara tydligt vad samrådet handlar om, vad syftet är och vad deltagarna kan förvänta sig av mötet. Många menar att det måste finnas ett förmöte för den romska gruppen. Några uttrycker även att romerna bör involveras redan i planeringen av samråd.

”Om man ska ha samråd med alla minoriteter bör man veta dagordningen – och det ska föregås av ett förmöte. Samråden är ofta väldigt korta. Numera blir det samråd genom internet och så vidare, men när det är fysiska möten bör det föregås av ett förmöte.”

- Respondent 8

”För mig handlar ett bra samrådsmöte om delaktighet, att man upplever att det finns en reell delaktighet. Helst att vi får vara med i att utforma mötena.”

- Respondent 1

Andra nämner delaktighet i utformning av uppdrag och menar att man inte ska utforma ett uppdrag och sedan bjuda in minoriteter, utan ha med dem från början. Några positiva exempel tas upp där romer och andra nationella minoriteter har varit med och bestämt hur samråden ska byggas upp. En respondent menar att det viktigaste är att det finns en formell organisation för samråd:

”Allt vi nämner här - tider, vem ska delta, hur ska de komma in, vem ska man ha samråd med, blir det en chef, på vilken nivå ska det vara, allt det där... När man inte har en organisation för det tycker jag personligen att det blir ett hinder i sig själv. Det blir väldigt löst, det blir inget konkret, ingen vet hur det ska gå till. [...] Det måste finnas en organisation för det. När jag säger organisation menar jag specifikt – att samråd inte bara är en del av en verksamhet, det är en egen verksamhet. Det är det jag menar.”

- Respondent 4

En annan betonar vikten av att delaktighet ska kunna ske i olika former, och tar upp ett exempel där en myndighet som ville involvera ungdomar bjöd in till en långhelg – och lät fredagen viga åt sociala aktiviteter. En av respondenterna menar att det är bra när förvaltningsmyndigheter inte endast bjuder in via organisationer, utan även enskilda kvalificerade individer från gruppen. Tjänstepersoner är en återkommande faktor i positiva exempel, där de bland annat beskrivs som lyhörda och engagerade (i vissa fall för att de själva hör till en nationell minoritet). Andra framgångsfaktorer som respondenter nämner är att personerna på plats har kunskap om nationella minoriteter, regelbunden kommunikation mellan de som kallar till samråd och den nationella minoriteten samt att man känner att man kan bidra och påverka på riktigt.

Hinder

Vilka hinder finns för samråd och andra former för inflytande?

Enligt många av respondenterna är de flesta möten de bjuds in till informationsmöten, snarare än samråd. På dessa möten informerar förvaltningsmyndigheterna minoriteten om något, och det erbjuds ingen

chans att påverka frågorna. Ett annat hinder är att det inte finns med beslutsfattare med mandat att genomföra det som diskuteras på mötet.

”I samråd är det viktigt att personer som kan fatta olika beslut finns tillgängliga. För annars är det inte samråd. Det är svårt att kunna diskutera om saker när vissa säger 'oj, jag måste ta det med min chef' eller med någon annan. Jo men hämta den personen på bordet så kan vi sitta och diskutera saken tillsammans.”

- Respondent 5

Det hinder som tas upp av flest respondenter är brist på kunskap om minoriteterna. Respondenterna beskriver att de måste brottas med felaktiga uppfattningar och att ständigt behöva repetera information för nya personer. Detta gäller framför allt tjänstepersoner från förvaltningsmyndigheter.

”Kunskapen är många gånger väldigt låg hos de som håller i mötena. Det värsta jag vet är när jag kommer in i ett möte och så säger de 'ja alltså, vi vet inte så mycket om det här'. Och så ska man samråda eller diskutera och så är de uruselt pålästa på sitt eget område.”

- Respondent 1

Det kan i vissa fall även vara personer i den romska minoriteten, som exempelvis är oerfarna eller saknar kunskap om andra grupper inom minoriteten. Ett annat problem som identifieras inom den egna gruppen är deltagare på möten som är alltför långrandiga, och inte håller sig till ämnet, vilket tar tid från resten av mötet. En av respondenterna knyter detta till otydlighet från förvaltningsmyndigheterna; om hur myndigheternas organisation ser ut, vad minoriteterna kan förvänta sig från möten och vad fokus ska vara för ett möte. En annan talar om bristfällig uppstyrning:

”Jag kan uppleva att tiden är alldeles för kort och vissa är för långrandiga. Framförallt i ett samråd med en viss myndighet som har en viss inriktning, och så pratar man om någonting helt annat - och att myndigheten inte går in och styr det på något sätt.”

- Respondent 5

Tidsbrist är ett hinder i sig, som förvärras om det saknas fokus under ett möte. Något annat som nämns som ett hinder är att romerna inte är med och skriver agendan eller utformar uppdrag och samråd. Ett annat problem som tas upp är bristen på förmöten.

”Avsaknad av förmöten där vi kan organisera oss. Vi behöver nog ibland hjälp med det. Regeringskansliet ger oss ju det. Men vi kanske skulle behöva det i andra fall också, eller en lokal där vi kan träffas inför mötet.”

- Respondent 7

Organisatoriska hinder som beskrivs är bland annat avsaknad av en formell samrådsstruktur, men även att det är för många nivåer mellan samråden och beslutsfattandet.

”Myndigheten är ju reglerad på ett sätt och har sin myndighetsstruktur, med sin hierarki [...] och ett hinder är att samrådet alltid som regel läggs längst ner i foten på pyramiden, så att säga. Så själva frågorna ska sen sippra igenom hela organisationen på något sätt och komma upp till beslutsfattandet. Där sitter det ju oftast många led emellan, där det som sägs blir hackat, eller malet, i slutändan. Det är för lång process upp och sen ner igen.”

- Respondent 3

Andra hinder som tas upp av enstaka respondenter är: avsaknad av långsiktighet, oenighet inom minoriteten för att olika individer har olika agendor, att det inte finns resurser att genomföra det som har beslutats, ojämn fördelning (framför allt att det är med för få kvinnor), svårigheter att involvera ungdomar när man bjuder in till samråd under skoltid, och att delaktigheten är beroende av eldsjälar som lägger mycket tid på arbetet utan att ha lön eller arvode för det.

Reellt inflytande

Upplever gruppen att de kan påverka beslut? Vilka hinder finns för reellt inflytande?

Respondenterna beskriver till störst del en upplevelse av lite reellt inflytande, men det finns undantag i några av de positiva exempel som nämnts ovan, där romerna är involverade i hela processen och upplever att de tas på allvar. Flera anger att det varierar mellan förvaltningsmyndigheter, men även över tid.

En av respondenterna förklarar sin personliga upplevelse av ökat inflytande med att hen fått större kunskap och blivit skickligare på att uttrycka sig, vilket inte nödvändigtvis kan översättas i generellt inflytande för romer. En annan skiljer på möjlighet till inflytande och faktiskt inflytande, utifrån sin egen tolkning av lagtexten:

”Jag har inte lagen framför mig just nu, men jag tror det står att ge möjlighet till inflytande. Står det inte så? Jag tror inte att det står att man ska ge inflytande, utan att ge möjlighet till inflytande. När det står så där, och man har ett samråd så that's it, man har gett möjlighet till inflytande. Det är en annan sak att påverka.”

- Respondent 4

Jämförelsen mellan inflytande på papper och på riktigt, och uppfattningen att förvaltningsmyndigheterna främst ägnar sig åt det förstnämnda, återkommer hos fler. Några använder begreppet ”alibi” för att beskriva sin roll i sådana samråd:

”Vi är bara ett alibi för att man måste jobba med romsk inkludering på alla myndigheter. Egentligen vet de själva inte vad man ska göra. Så de har kommit på att samråd ser bra ut på papper.”

- Respondent 6

Som tidigare nämnts upplevs många möten som rena informationsmöten, som då inte erbjuder möjlighet till inflytande. Ett annat problem är att man kommer in för sent i processen, när beslut redan är tagna.

”Många gånger känner jag att man kommer in på ett samråd och agendan är redan klar - men det är också beslutet. Och så ska vi diskutera och samråda kring det. Och då har vi ingen reell påverkan, då kommer vi in i en färdigstött form.”

- Respondent 1

En av respondenterna menar att romernas inflytande begränsas eftersom de inte har ett förvaltningsområde, vilket märks extra tydligt i samråd tillsammans med de andra nationella minoriteterna, där de som inte har förvaltningsområde blir en ”andra klassens medborgare”. Slutligen uppfattar vissa av respondenterna att minoritetspolitiken nedprioriteras inom förvaltningsmyndigheterna.

”Minoritetspolitiska frågor är små. Det betyder allt för oss, men för tjänstepersoner vi träffar är det en icke-fråga.”

- Respondent 3

Förslag till utveckling

Vad skulle kunna göras för att förbättra samråden och möjliggöra inflytande?

Respondenterna vill sammanfattningsvis ha tydlighet, förmöten, beslutsfattare på plats, god kunskap om minoriteten hos de som bjuder in till samråd, mer reell möjlighet till inflytande och att delaktigheten kommer från början och inte endast i senare skede av processer. Utöver detta nämns önskan om ett riksmöte med alla romska organisationer:

”Vad jag önskar, och det stora behovet är ju, att vi efterlyser pengar för ett riksmöte med alla organisationer. Man måste ju få en möjlighet att skapa en egen romsk strategi och inventeringar av varandras arbete. Det här har vi pratat om jättemycket och jättelänge, i flera år. Men vi får aldrig någon möjlighet att kunna samtala med varandra om olika saker.”

- Respondent 8

Denna romska strategi skulle kunna överlämnas både till Regeringskansliet, till myndigheter och till kommunala verksamheter. En annan respondent påpekar att många organisationer kan bekosta deltagande i ett sådant möte genom sitt verksamhetsbidrag, och menar därför att det även är deras eget ansvar att det inte har blivit av. En respondent säger att hen saknar när Länsstyrelsen brukade samla alla nationella minoriteter tillsammans två gånger om året. Slutligen föreslår en respondent att romer borde ha sitt eget förvaltningsområde.

Kritik av dagens lagstiftning

Under intervjuerna talade några av respondenterna om själva lagstiftningen, något som inte direkt adresserades i intervjuguiden och inte heller passar in i resultatdelarna från de olika grupperna. Eftersom det ändå kan vara av intresse för uppföljningen av nationella minoriteters inflytande och delaktighet presenteras det här, i slutet av rapporten.

De respondenter som pratade om minoritetslagen gav uttryck för tre typer av kritik: Att lagen är verkningslös, att lagen inte är utformad på rätt sätt samt att ändringen av minoritetslagen som trädde i kraft 2019 har försämrat förutsättningarna för samråd. Uppfattningen att lagen inte har tillräcklig betydelse för de nationella minoriteternas möjlighet till inflytande är delvis sammanvävt med det tidigare nämnda problemet kring ansvarsutkrävande och avsaknad av tvång, men respondenter nämner även förvaltningsmyndigheters brist på kunskap om lagstiftningen. Några ger uttryck för besvikelse efter ändringen i lagen, som de hade trott skulle göra situationen bättre och ge dem större inflytande. I andra fall beskrivs lagändringen som en direkt försämring. Här är det något oklart ifall försämringar är direkta resultat av lagändringen, beror på att kommuner feltolkar den reviderade lagen, eller något annat; men i praktiken så innebär det problem för respondenterna - såsom att kommuner lägger ner tidigare former för samråd och istället begränsar sig till enstaka öppna samråd, där man upplever sig ha mindre möjlighet till inflytande; eller att man inte längre arvoderar deltagare. En respondent anger att detta beror på att kommunen tolkar den nya lagen som att de inte kan ha samråd med representanter för de nationella minoriteterna:

”2019 när lagen ändrades så att det skulle underlätta för samråd så valde [kommun] att tolka lagen så att de inte får ha samråd med representanter för de nationella minoriteterna, så de upphörde helt med samråden med representanter för föreningarna som företrädde tornedalingar och sverigefinnar. Och det är fortfarande så, det finns fortfarande inga samråd här i [kommunen]. De samråden de har – de har öppna samråd [...] De har ett öppet samråd per år. Så här har vi ett stort hinder. [...] Förut hade vi fyra samråd per år. Då kunde vi också be till exempel någon skolpolitiker eller skolchef att komma dit, ’nu vill vi prata om det här’ och så vidare. Men efter 2019 så klippte de allt. Så vi har inget inflytande överhuvudtaget i [kommun].”

- Respondent 6a

Den ändring som kommunen har tolkat här är troligtvis borttagningen av formuleringen "representanter för" i meningen "Förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt möjligt samråda med representanter för minoriteterna i sådana frågor". En annan respondent tar upp detta som en brist i nuvarande lagstiftning:

"Jag är så upprörd, för jag har varit med redan i samband med att den här lagstiftningen skrevs in, och jag måste säga att det är rent förfärligt vad som kom ut. Och den senaste ändringen, där man helt enkelt släppte skrivningen om företrädare för minoriteter, det har fått till följd att man har raserat det som en gång byggdes upp. Och det är svårt att smälta det."

- Respondent 4c

Några respondenter talar om att lagen behöver skärpas, och en reflekterar om formuleringen "möjlighet till inflytande" i paragraf 5, som hen menar inte innebär något tydligt krav på faktiskt inflytande:

"När det står så, och man har samråd så that's it, man har gett möjlighet till inflytande. Det är en annan sak att påverka. [...]
"Problemet ligger i detta - för det står ju i lagen att det räcker till att man ger möjlighet till inflytande. Så jag skulle inte förvänta mig att saker och ting måste hända, och att man kan riktigt påverka beslut. Tyvärr."

- Respondent 4e

Slutligen så framkommer en mer övergripande kritik om utformningen av minoritetslagen och den generella grupperingen nationella minoriteter i politiken:

"Minoritetslagstiftningen är schablonmässig, och så trycker man in minoriteterna i den, vilket gör att många möten utgår från okunnighet och de ramar som man får av lagen - och de frågor som är av vikt för oss, som är förutsättningar för judiskt liv, de passar inte in där, så då tar man inte med dem."

- Respondent 7b

Detta argument relaterar till en kritik som återkommit i några av intervjugrupperna: Att viktiga skillnader mellan grupperna som ingår i kategorin "nationella minoriteter", tenderar att försvinna i lagstiftning och

samrådsförfarande. Grupperna har olika historia och olika frågor av extra vikt för just deras minoritet (trots viss överlappning). I citatet om minoritetslagstiftningen ovan kan man ana att en del av problemet ligger i själva lagen, men en del handlar om kunskapsbrist hos förvaltningsmyndigheter, som gör sin egen tolkning utifrån lagstiftningen, ofta utan någon djupare kunskap om de olika grupperna som täcks av densamma.

Bilaga 1. Intervjuguide

Del I: Inledande frågor

1. Vilka former för inflytande har ni deltagit i? (t.ex. samrådsmöte, hearing, temagrupp, referensgrupp, ungdomsråd, dialogmöten, informationsmöte)
  - Vilken region/kommun/statlig myndighet var det med?
  - Var det gemensamt med andra minoriteter eller enskilt med bara er minoritet?
  - Vilka frågor har mötena handlat om?

Del II: Uppfattning av samråd och andra former för inflytande

2. Vad är det som gör ett samråd (eller annat möte för inflytande) bra? Ge gärna exempel.
  - Vad är framgångsfaktorerna?
  - Hur ska det vara upplagt? (T.ex. informationen innan mötet, kallelse, dagordning, hur ofta det sker, ersättning/arvode, tid på dagen, struktur för diskussion, återkoppling.)
  - Vilka ska hålla i det och vilka ska delta?
3. Vilka hinder har ni upplevt under deltagandet av samråd/andra möten? Har ni förslag eller idéer på hur man kan motverka dessa hinder?
  - Finns det särskilda hinder för vissa grupper (t.ex. äldre, skolungdomar, kvinnor, män, personer som bor på landsbygden) i deltagandet? Hur kan dessa hinder tas bort?

Del III: Reellt inflytande

4. I vilket skede av olika sakfrågor/beslutsprocesser har ni kommit in? (förberedelsefas/genomförande/godkännande av ett redan färdigt förslag, information om beslut)
  - Upplever ni att ni har kunnat påverka beslut? I så fall: I vilka frågor?
  - Finns det frågor där ni upplever att ni inte fått möjlighet till inflytande och delaktighet i tillräcklig utsträckning?
  - Har kommunen/regionen/myndigheten gett återkoppling på de synpunkter som ni framfört under mötet? Ge exempel.

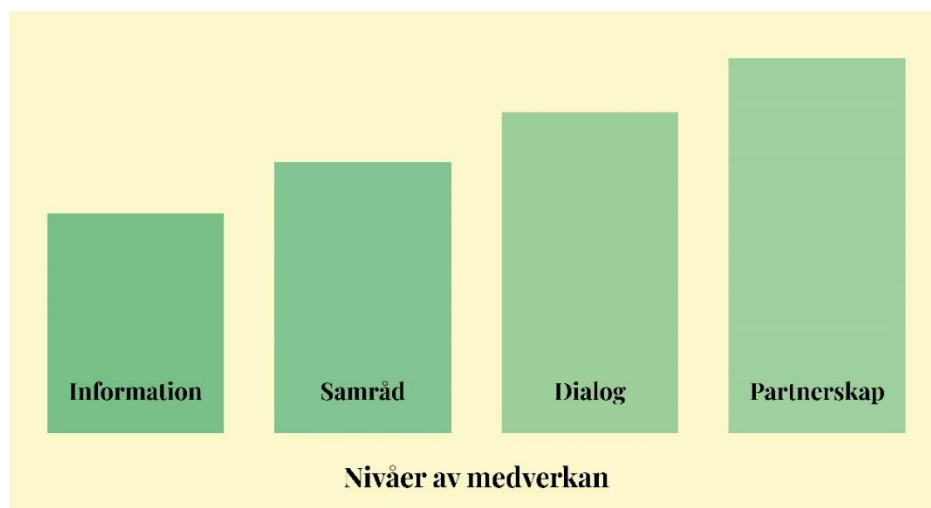

5. Varför är det viktigt med möjlighet till inflytande och delaktighet för er som nationell minoritet?
  - Vilka frågor är det viktigast för er att få möjlighet till inflytande och delaktighet i?

Del III: Förslag till utveckling

6. Vad skulle kunna bli bättre i utformningen/genomförandet av samråd och andra former av möten?
  - Vad skulle kunna bidra till att ni får större gehör för era frågor och synpunkter?
  - Vilka av dessa förändringar/förbättringar hade kunnat göra allra störst skillnad?

Bilaga 2. Europeisk kod för idéburna organisationers medverkan i beslutsprocessen

Information

Tillgång till information är grunden för alla efterföljande steg för att idéburna organisationer ska kunna delta i den politiska beslutsprocessen. Information är en relativt låg nivå av medverkan och består i regel av enkelriktad information från myndigheterna. I detta fall varken krävs eller förväntas en samverkan med eller ett engagemang från idéburna organisationer. Detta inkluderar allmänhetens rätt till tillgång till information (t.ex. utkast, kommentarer och resonemang) under hela den politiska processen. Myndigheterna måste se till att allmänheten i rätt tid erhåller korrekt information rörande processen. Informationen är nödvändig för alla steg i den politiska beslutsprocessen.

Samråd

Detta är en form av initiativ från myndigheter som efterfrågar input om särskilda politiska frågor från olika aktörer, bland annat idéburna organisationer. Samråd sker oftast genom att myndigheterna informerar idéburna organisationer om den aktuella politiska utvecklingen och inbjuder dem att ge kommentarer, synpunkter och feedback. Initiativet till samråd och val av ämnen sker på initiativ från myndigheter, inte från de idéburna organisationerna. Samråd är relevant för alla steg i den politiska beslutsprocessen, men i synnerhet vid formulering, granskning och omformulering.

Dialog

Initiativet till dialog kan tas av båda parter. Dialogen kan endera vara bred eller mer av en samverkande form.

En bred dialog är en tvåvägskommunikation som bygger på gemensamma intressen och eventuella gemensamma mål för att ha ett regelbundet utbyte av synpunkter. Den kan exempelvis vara öppna offentliga utfrågningar eller större möten mellan idéburna organisationer och myndigheter. Diskussionen förblir bred och den har ingen uttalad koppling till någon aktuell politisk process. En samverkande dialog bygger på gemensamma intressen för att utveckla ett särskilt politikområde eller för att lösa ett gemensamt problem. Här är dialogen mer bemyndigande än den breda dialogen eftersom den består av gemensamma, ofta täta och ordinarie möten för att utveckla centrala politiska strategier, och den leder ofta till överenskomna resultat.

Stort värde fästs vid dialog i alla steg av den politiska beslutsprocessen, men den är speciellt avgörande när det gäller att fastställa agendan, att formulera och omformulera politiken.

Partnerskap

Ett partnerskap förutsätter delat ansvar i varje steg i den politiska beslutsprocessen, från att fastställa agendan, formulera politiken, fatta beslut och genomföra politiska initiativ. Det är den högsta formen av deltagande. På denna nivå träffas idéburna organisationer och myndigheter för ett nära samarbete. Viktigt att betona är att idéburna organisationer fortsätter att vara oberoende och ha rätt att påverka och agera oberoende av en partnerskapsituation. Partnerskap kan exempelvis omfatta aktiviteter som delegering av en särskild uppgift till en idéburen organisation, som att exempelvis tillhandahålla tjänster eller deltagarforum samt etablering av ett organ för gemensamt beslutsfattande, inklusive resursfördelning. Partnerskap kan ske i alla steg av den politiska beslutsfattandet, och det är särskilt relevant för att fastställa agendan och under genomförandefasen.

Hämtat från Europeisk kod för idéburna organisationers medverkan i beslutsprocessen (2019). Tillgänglig på:

<https://www.mucf.se/publikationer/europeisk-kod-ideburna-organisationers-medverkan-i-beslutsprocessen-0>